

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти**

Кафедра початкової та дошкільної освіти

ЛАПКА ОКСАНА АНДРІЇВНА

**УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Магістерська робота

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 012 *«Дошкільна освіта»*

Науковий керівник:

доцент кафедри початкової та
дошкільної освіти,
кандидат філологічних наук
Кобилецька Л. В.

Львів-2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ.....	7
1.1 Поняття мовленнєвої компетентності та її складових.....	7
1.2 Особливості формування мовленнєвої компетентності дошкільників.....	20
1.3 Роль фольклору в розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	28
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ ЯК ЧИННИКА АКТИВІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	42
2.1. Особливості використання фольклорних творів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.....	42
2.2. Діагностика впливу засобів усної народної творчості на формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.....	52
2.3. Авторські пропозиції щодо ефективного використання фольклору у процесі розвитку мовлення дітей дошкільного віку.....	69
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	80
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Заклад дошкільної освіти - перша і найвідповідальніша ланка в загальній системі освіти. Оволодіння рідною мовою є одним з найважливіших надбань дитини в дошкільному дитинстві. Саме дошкільне дитинство особливо сензитивне до освоєння мови. Тому процес розвитку мовлення розглядається в сучасній дошкільній освіті як загальна основа виховання і навчання дітей не механічним, а осмисленим процесом. Для того, щоб допомогти дітям виконувати складні завдання, потрібно подбати про своєчасне і повноцінне формування мовлення у дошкільників. Це основна умова подальшого успішного навчання дітей, оскільки за допомогою мовлення відбувається розвиток абстрактного мислення і за допомогою слів діти навчаються висловлювати свої думки.

Мовлення – найважливіша умова всебічного повноцінного розвитку дітей. Чим багатше і правильніше в дитини мовлення, тим легше їй висловлювати свої думки, тим ширше її можливості в пізнанні навколишньої дійсності, змістовніші і повноцінні відношення з однолітками та дорослими, тим активніше здійснюється її психічний розвиток. Але, на жаль, останнім часом мовлення починає втрачати свою емоційність і барвистість, до словника все більше входить запозичена лексика, вже в дошкільному віці діти починають користуватися «мовою комп'ютера», який позбавлений забарвлення, образності.

Також гостро постає питання про чистоту дитячого мовлення. Як показує практика, велика кількість дітей починають навчання в школі з порушеннями мовлення. У державному освітньому стандарті дошкільної освіти відзначається важливість мовленнєвого розвитку та його складових: «мовленнєвий розвиток включає володіння мовленням як засобом спілкування та культури; збагачення активного словника; розвитку зв'язного, граматично правильного діалогічного та монологічного мовлення; формування мовленнєвої творчості; формування звукової та інтонаційної культури мовлення, фонематичного слуху; знайомство з книжковою культурою, дитячою літературою, розуміння на слух текстів різних

жанрів дитячої літератури; формування звукової аналітико-синтетичної активності як передумови навчання грамоті.

Дуже важливо, щоб дитина з народження була занурена в культурне мовне середовище, наповнене різними засобами розвитку мовлення. Всі відносини в сфері мовлення - завдання суспільної значущості. Існує багато засобів для формування правильного мовлення та усунення його недоліків, одним з них є твори усної народної творчості. Казки, потішки, приказки, скоромовки, прислів'я є найбагатшим матеріалом для розвитку звукової культури мовлення, почуття ритму і рими; ці твори готують дитину до подальшого сприйняття поетичної мови і формують її інтонаційну виразність. Вони виступають досконалими зразками мови та мовлення, які дитина чує, повторює і засвоює.

Тому дуже важливо, щоб твори усної народної творчості широко застосовувалися в практиці закладів дошкільної освіти, як засіб формування мовлення дошкільників у всіх вікових групах. Адже залучення до народної творчості має велике значення в естетичному вихованні дитини, сприяє розвитку мовлення, збагачує словниковий запас, розвиває граматичний лад мовлення, правильну вимову, формує любов до прекрасного і зачатки моральних почуттів: любов до свого народу, звичаїв, традицій, мовного багатства. Усна народна творчість у навчанні і вихованні дітей дошкільного віку використовується мало: практично кожен педагог у своїй роботі звертається до казок, загадок, пісень, прислів'їв, примовок, але відсутність системності в роботі, відсутність обліку віднесеності творів усної народної творчості до певного віку дітей не дозволяють досягти очікуваних результатів, присвячених використанню творів усної народної творчості у роботі з розвитку мовлення дітей дошкільного віку, таких, що ґрунтовно описують їх особливості та можливості у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Також досить не достатньо висвітлено питання про застосування казок, загадок, скоромовок, прислів'їв і приказок у розвитку мовлення дітей середнього та старшого віку.

Проблему розвитку мовлення дошкільників науковці досліджували багатогранно. Значні наукові здобутки мають А. Богуш [14], Н. Гавриш [30], Н. Бабич [5], О. Глазова [33], В. Кононенко [45], В. Стаднік [59],

М. Філіпчук [68], З. Торчинська [64] та інші. Учені досліджували особливості, складові мовленнєвої компетентності. Л. Кобилецька [41] розглядала формування художньо-мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної освіти засобами фольклору. Однак, аспект впливу фольклорних жанрів на формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку потребує детального опрацювання, адже немає системних досліджень, в яких були б описані можливості використання всього жанрового розмаїття творів усної народної творчості у розвитку мовлення дошкільників. Актуальність цієї проблеми визначила тему магістерської роботи: «Усна народна творчість як чинник формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку».

Об'єкт дослідження – процес формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку засобами усної народної творчості.

Мета дослідження – вивчення особливостей організації роботи в процесі формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку засобами усної народної творчості.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати поняття мовленнєвої компетентності та її складових.
- Охарактеризувати особливості формування мовленнєвої компетентності дошкільників.
- Описати роль фольклору в розвитку мовлення дітей дошкільного віку.
- Охарактеризувати особливості використання фольклорних творів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.
- Здійснити діагностику впливу засобів усної народної творчості на формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.
- Розробити авторські пропозиції щодо ефективного використання фольклору у процесі розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Для вирішення цих завдань були використані наступні **методи дослідження**: вивчення та аналіз психолого-педагогічного та методичної

літератури, педагогічний експеримент, спостереження, бесіда, анкетування, аналіз, синтез, індукція, дедукція.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що нами запропоновані організаційно-педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку з допомогою засобів усної народної творчості.

Структура роботи: магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко – Давидович Б. Як ми говоримо. К., 2004. 312 с.
2. Аркуша Н. Патріотичне виховання дошкільнят засобами дитячого музичного фольклору. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 1 (53). С. 71-81.
3. Антонова О., Павленко В. Реалізація педагогічних ідей К. Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць молодих дослідн. Житомир ФО-П Левковець Н.М., 2015. 226 с.
4. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 2010. 280 с.
5. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: Навч. пос.- Львів: Світ, 2013. 432 с.
6. Бадер В. Розвиток інтонаційних умінь першокласників. *Початкова школа*. 2007. №2. С.9.
7. Базовий компонент дошкільної освіти, 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
8. Безрукова І. Розвиток мовлення першокласників засобами малих пісенних і речетативних фольклорних форм. *Рідна школа*. 2013. №6. С.31.
9. Березюк О. Чинники етнопедагогіки: Монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 205 с.

- 10.Бех І. Д. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин. *Початкова школа*. 2010. № 5. 202 с.
- 11.Білан О., Возна Л., Максименко О., Овчаренко Л., Руханська Л., Самсін В. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль:Мандрівець, 2012. 264 с.
- 12.Біляєв О. Культура мовлення вчителя словесника. *Дивослово*. 2015. №1. С. 37.
- 13.Беленька Г., Богініч О., Вертугіна В. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» К. : Київ. ун-тім. Б. Грінченка, 2016. 352 с.
- 14.Богдан С. Мовлення українських дітей і всесвіт рідного слова. *Дивослово*. 2006. №4. С.16.
- 15.Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник. К.: Вища шк., 2007. 542 с.
- 16.Богуш А. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Частина I та II. К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. 720 с.
- 17.Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. К.: Видавничий Дім «Слово», 2016. 304 с.
- 18.Богуш А. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти.-4-те вид., доопр. I доп. Х.: Вид-во «Ранок», 2013. 192 с.
- 19.Богуш А. Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот: програма та навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 136 с.
- 20.Богуш А. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Одеса: Слово, 2014. 248 с.
- 21.Богуш А. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. К. : Вища школа, 1994. 398 с.
- 22.Бутківська П. Цінності: від учителя до дошкільника. *Початкова школа*. 2007. №2. с.6-8.

- 23.Василишина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Т.В. Василишина; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2010. 20 с.
- 24.Варзацька Л.О. Гра як засіб пізнання. *Початкова школа*. 2005. №12. С. 34-35
- 25.Використання гри для активізації навчально-виховного процесу: посіб. для студ. пед. вузу та викладачів / за ред. Пащенко М. І. К.: Наук. світ, 2001. С. 3-12.
- 26.Выготский Л. С. Мышление и речь. М.: Лабиринт, 1999. 352 с.
- 27.Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2016. 256 с.
- 28.Вороніна Т. Фольклор для наймолодших: Заняття вихователя і логопеда. Упоряд. Т. Вороніна. К. : Вид.дім «Шкіл.світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. 128 с.
- 29.Горелова А. Формуємо зв'язне мовлення. *Дошкільне виховання*. 2014. № 4. С. 15-17.
- 30.Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови: мета і завдання. К. : Профосвіта, 2013. 243 с.
- 31.Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*. 2016. № 3. С.15.
- 32.Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. К.: Редакція загально педагогічних газет, 2015. 128 с.
- 33.Глазова О. Ситуативні вправи для формування умінь і навичок діалогічного мовлення. *Дивослово*. 2015. №5. С.40.
- 34.Гончар О.Т. Нашій мові – жити. Літературна Україна. 2009. 211 с.
- 35.Данилова Л. Формування особистості нового типу. *Педагогіка і психологія*. 2010. №3. с. 59-64.
- 36.Дудик П. Наголошування слів і культура мовлення. *Дивослово*. 2013. №4. С. 19.

- 37.Дудик П. Стилїстика української мови: Навчальний посїбник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2005.
- 38.Жовтобрюх М. Культура слова. К., 2008. 254 с.
- 39.Забїла Н. Вибранї твори: В 4 т. К.: Веселка, 1983-1984. 239 с.
- 40.Збїрник наукових праць студентів факультету дошкільної освіти. За ред. О. І. Курка. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2018. 246 с.
- 41.Кобилецька Л. В. Фольклор як чинник формування художньо-мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної та початкової освіти. *Актуальні питання гуманїтарних наук*. Дрогобич. Видавничий дїм «Гельветика», 2021. Вип. 41. Т.2. С. 177-182
- 42.Кобилецька Л. В. Малї фольклорні жанри як чинник розвитку мовлення дїтей дошкільного віку. *Актуальні питання гуманїтарних наук*. Дрогобич: Гельветика. Вип. 50, 2022. С.311 – 315.
- 43.Коваль А.П. Культура ділового мовлення. К., 2020. 235 с.
- 44.Ковальчук Т. Культура мовлення. Правильне вживання числївника в усному і писемному мовленні. *Все для вчителя*. 2013. №25. С.9.
- 45.Кононенко В. Етнологїчні засади вивчення української мови. Українська мова в освіті. Івано-Франківськ: Плай, 2010. 167 с.
- 46.Культура мови. За ред. Пономарїв О. К.: Довїра, 2010. 170 с.
- 47.Культура української мови. За ред. Русанївського М. В. К., 2010. 321 с.
- 48.Лановик М. Б. Українська усна народна творчїсть: пїдручник. К. : Знання-перс, 2015. 591 с.
- 49.Любашина В. Ігрова дїяльнїсть як засїб розвитку дїалогїчного мовлення старших дошкільників в умовах дошкільного закладу. *Науковї записки*. Серія: Педагогїчні науки. ред. кол.: В. В. Радул та ін. Кіровоград: КДПУ, 2013. Вип. 97. С. 154-158.
- 50.Мазур О. Психологїчні аспекти розвитку мовлення дошкільників. *Рїдна школа*. №11. С. 74.
- 51.Орбан-Лембрик Л. Е. Соцїальна психологїя особистостї і спїлкування. К.: Либїдь, 2004. 576 с.

- 52.Піроженко Т.О. Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей віком від 4 до 6-7 років «Вчимося жити разом». К. : Алатон, 2016. 112 с.
- 53.Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. К.: Академвидав, 2008. 456 с.
- 54.Пономарів О. Культура слова: мовно-стилістичні поради. К.: Либідь, 2012. 240 с.
- 55.Садовенко С. Виховання народною казкою: методичний посібник. К.: Шк. світ, 2017. 128 с.
- 56.Садовенко С. Світ фольклору: Український дитячий фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку: науково-методичний посібник. К.: КТ «Київська нотна фабрика», 2017. 332 с.
- 57.Симоненко Т. Виховувати мовну культуру з дитинства. *Початкова школа*. 2014. №8. С. 44.
- 58.Смірнова Л. Культура мовлення. Звертання. Слова ввічливості. *Розкажіть онуку*. 2013. №13. 1 С. 58.
- 59.Стаднік В. І. Культура мовлення: формування уявлення про культуру мовлення і культуру спілкування. *Розкажіть онуку*. 2013. №14-15. С.33.
- 60.Стельмахович М. Українська народна педагогіка. К.: ІЗМН, 2007. 232 с.
- 61.Стрюк К. Програма розвитку українського мовлення. *Дошк.виховання*. 2009. №7. 70 с.
- 62.Сухомлинський В.О. Слово рідної мови. Збір. тв. у 5-и томах. Т.5. С. 160-167.
- 63.Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. К.: Радянська школа, 1976-1977. Т.1. 654 с.
- 64.Торчинська З. Вивчення українського дитячого пісенного фольклору у ДНЗ. *Методика викладання мови і літератури*. Збірник наукових праць. 2015. Випуск 18 (1–2015). С. 197-202.
- 65.Трунова В. А. Лінгвістичні основи формування мовленнєвих умінь. *Початкова школа*. 2016. №2. С. 12.
- 66.Ушинський К. К. Вибрані твори К.: Радянська школа, 1954. т.2. 628 с.

67. Ушинський К. Д. Педагогічні твори: В 6 т. Т.2 : Методичні посібники та матеріали до «Рідного слова». К., 1988. 560 с.
68. Філіпчук М. В. Етносимволіка мовних одиниць в українському обрядовому дискурсі: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 2017. 20 с.
69. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування. К.: Професіонал, 2004. 303 с.
70. Чмут Т. К. Культура спілкування: навч. посіб. для студ. і викл. вищих навч. Закладів. Хмельницький: «ХІРУП», 2009. 358 с.
71. Юкало В. Я. Культура мови: Навчальний посібник. За ред. Л. В. Струганець. Тернопіль: Укрмедкнига, 2019. 231 с.
72. Лапка О. А. Усна народна творчість як чинник формування мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної освіти. Педагогічна освіта у світлі реформ та викликів: матеріали Другої (II) Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Львів, 24-25 лютого 2022 року). Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С.52-54.
73. Лапка О.А. Усна народна творчість як чинник формування мовленнєвої компетентності здобувачів дошкільної освіти. Збірник студентських наукових праць «Освітній альманах» [вступ. слово, упоряд., заг. редак. Наталії Мачинської]. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2022. 5. С. 125-128.
74. Reichlová L. Příprava na vyučování: Mixujeme pohádkový koktejl, 2011. URL: <https://www.ctenarska-gramotnost.cz/tvurci-psani/tp-tipy/pohadkovy-koktejl>
75. Pit'ha. P. Moderní vyučování: Význam pohádek dříve a dnes. URL: <http://www.ceskaskola.cz/1999/12/moderni-vyucovani-vyznam-pohadek-drive.html>